

BERESZIT

1 Stworzenie, pierwszy dzień

¹ Na początku stwarzania przez Boga nieba i ziemi, ² kiedy ziemia była bezkształtną pustką i ciemność [była] nad powierzchnią otchłani, a Boska Obecność unosiła się nad powierzchnią wód, ³ Bóg zechciał, aby było światło [duchowe]. I było światło. ⁴ Bóg wiedział, że światło jest dobre i oddzielił Bóg światło od ciemności. ⁵ Bóg nazwał światło dniem, a ciemność nazwał nocą. I był wieczór, i był poranek – dzień jeden.

Pardes Lauder

1

Tora jest podstawą judaizmu. Bez niej judaizm nie może istnieć. Tora, według rdzenia *hora*, oznacza „poinstruować, pouczyć”. Tora zawiera 613 – מצוות (tarjag micwot), 248 przykazań pozytywnych i 365 negatywnych. Ma ona pouczyć człowieka, czyli wskazać mu właściwą drogę w jego wędrówce po świecie. Podstawową zasadą naszej wiary jest to, że cała Tora – i Pisana, i Ustna, była objawiona Moszemu przez Boga. (Rambam)

Pardes – słowo to po hebrajsku znaczy: „sad owocowy”, równocześnie jest akronimem oznaczającym cztery poziomy rozumienia i objaśnienia Tory: **P**szat, **R**emez, **D**rasz i **S**od.

טשפ – Pszat – zwykle (czasem błędnie określane jako dosłowne) zrozumienie tekstu Tory.

1:1 Na początku – Zdanie *Bereszit bara Elohim* często tłumaczone jest: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię”, co sugerowałoby, że Tora podaje chronologiczny spis kolejności stwarzania – że Bóg stworzył niebo, ziemię, a następnie ciemność, wodę, światło itd. Nasze tłumaczenie śledzi jednak poglądy Rasziego i Ibn Ezry, którzy zaznaczają, że werset ten nie może być rozumiany w tym sensie.

Raw Jicchak powiedział: „Bóg powinien zacząć pisanie Tory od słów: ‘Ten miesiąc będzie dla was [początkiem miesięcy]’ (*Szemat* 12:2), ponieważ jest to pierwsze przykazanie, jakie otrzymał naród Jisraela. Jaka jest przyczyna, że Tora zaczyna się od opisu Stworzenia? Zaczyna się tak, gdyż chce przez to przekazać znaczenie wersetu: ‘Potęgę Swoich czynów oznajmił Swojemu ludowi, aby dać im dziedzictwo narodów’ (*Tehilim* 111:6). I dlatego, jeśli narody świata powiedziałyby Jisraelowi: ‘Jesteście złodziejami, bo podbiliście ziemię siedmiu narodów, które zamieszkiwały ziemię Kanaan’, Jisrael odpowie im: ‘Cały świat należy do Świętego Jedyne (Niech Będzie Błogosławiony!). On go stworzył i podarował, komu uznał za stosowne. Jego wolą było dać im i tę ziemię i Jego wolą było im ją odebrać, a przekazać nam”’. (Raszi)

To jest wyjaśnienie Rasziego. Można się sprzeciwić i powiedzieć, że jednak było bezwzględnie konieczne, aby zacząć Torę słowami „Na początku stwarzania przez Boga”, ponieważ jest to podstawa wiary, a ten, kto w to nie wierzy i myśli, że świat był odwieczny, przeczy podstawowej zasadzie żydowskiej religii i całej Torze. Odpowiedź jest taka, że Dzieło Stworzenia jest głęboką tajemnicą, której nie można zrozumieć ze zwykłego znaczenia wersetów – i może być ono prawdziwie poznane tylko przez tradycję od Moszego, naszego nauczyciela, który otrzymał Torę od Wszchemogącego. A ci, którzy coś na ten temat wiedzą, mają obowiązek zachowania tajemnicy. Dlatego Rabi Jicchak powiedział, że nie było konieczne, aby Tora zaczynała się od słów „Na początku stwarzania przez Boga” czy też aby Tora wyliczała, co było stworzone pierwszego dnia, drugiego dnia itd., opisywała stworzenie Adama i Chawy, ich grzech, karę i wygnanie z Ogrodu Eden. Wszystko to nie jest całkowicie zrozumiałe z wersetów. Tym bardziej nie jest konieczne, aby Tora opisywała historię pokolenia Potopu i pokolenia Rozproszenia. Dla ludzi, którzy wierzą Torze, wystarczyłaby ona i bez tych wersetów. Uwierzyliby w stwierdzenie zawarte w Dziesięciu Przykazaniach: „Bo w sześć dni Bóg uczynił niebo i ziemię i wszystko, co jest w nich i odpoczął na siódmy dzień” (*Szemat* 20:11). A wiedza

פרשת בראשית

א בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: והארץ
 הייתה תהו ובהו וחשך על־פני תהום ורוח אלהים מרחפת
 על־פני המים: ויאמר אלהים יהי־אור ויהי־אור: וירא
 אלהים את־האור כי־טוב ויבדל אלהים בין האור ובין
 החשך: ויקרא אלהים | לאור יום ולחשך קרא לילה
 ויהי־ערב ויהי־בקר יום אחד: **פ**

א-ב
 ב' רבתי
 Czytanie
 na
 ג-ד Simchat
 Tora
 1:1-2:3

רשיי

(א) בראשית. חמר רבי יצחק לא היה לרדף להתחיל את התורה הלל מהחשך היה לךם שהיה מנוח ראשונה שנלטו ישראל ומה שעם פתח צבראשית משום (תהלים קי"ח) פח מעשיו הגיד לעמו לכת לךם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישאל לכתים חתם שפצשפתם חרזות שצעה גוים הם אומרים לךם כל הארץ של הקדוש צרוף הוא היה הוא צרחה ונתנה לאשר ישר צעיניו צרזונו נתנה לךם וצרזונו נטלה מהם ונתנה לנו: צראשית צרא. חין במקרה היה אומר הלל דרשוני כמו שאמרנו צרותינו וקרונם לצרכה, צצציל התורה שנקראת (משלי ח') ראשית דרפו וצצציל ישראל שנקראו (ירמיה צ') ראשית תצוהתה. ואם צאת לפראו פפשוטו כך פראשה צראשית צריאת שמים וחרץ וחרץ היתה תהו ובהו וחסך ויאמר חלבים ויהי אור. ולא צח המקרה להורות סדר הצריחה לומר שאלו קדמו שאם צח להורות כך היה לו לכתוב צראשונה צרא את השמים וגו' שאין לה ראשית צמקרא שאינו צצוק לצצה שללחרינו כמו צראשית ממלכת יהוויקים. ראשית ממלכתו. ראשית דגדך חף כאן חפה אומר צראשית צרא חלבים וגו' כמו צראשית צרוח ודומה לו תחלת דצר ה' צבושע פלומר תחלת צצורו של הקדוש צרוף הוא צבושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות צח שאלו תחלה נצראו ופרשו צראשית הכל צרא חלו ויש לה מקראות שצמקרים לשונם וממעטים תצה לחת כמו פי לא סגר דלתי צטני ולא פראש מי הסוגר, וכמו ישח חת חיל דמשק ולא פראש מי ישאנו וכמו חס יחרוש צצקרים ולא פראש חס יחרוש חדס צצקרים, וכמו מגיד מראשית חחרית ולא פראש מגיד מראשית דצר חחרית דצר. חס כן תמה על ענמדך שחרי המים קדמו שחרי כתיב ורוח חלבים מרחפת על פני המים ועדין לא גלה המקרא צסדור הקודמים והמאחרים פלוס צרית המים מתי היתה ח למדת שצדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נצראו על צרחה לא למד המקרא צסדר המוקדמים והמאחרים פלוס: צרא חלבים. ולא חמר צרא ה' שצפתחלה עלה צמתשצה לצראתו צמדת הדין ורחה שאין העולם מתקום והקדים מדת רחמים ושאפה למדת הדין וחינו דכתוב ציוס עשות ה' חלבים חרץ ושמים: **(ב) תהו ובהו.** תהו לשון תמה ושמוון שאדם תוכה ומשפומם על צבו שצה: תהו. אשטורדי"שון צלע"ז: צבו. לשון רקות ונדו (סח"א): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח חלבים מרחפת. פסח צצוד עומד צצוויר ומרחף על פני המים צרוח פיו של הקדוש צרוף הוא וצממארו פיינה המרחפת על הפן הקוצטי"ר צלע"ז: **(ד) וירא חלבים את האור כי טוב ויבדל.** חף צצה חנו לריכין לדצרי חגדה רחה שאינו קדחי להשפמש צו רשעים וחצדילו ללדיקים לעתיד לצח. ולפי פשוטו כך פראשהו רחה פי טוב וחין נחה לו ולחשך שהיה משפמשים צצרכצצוה וקצע לזה תחומו ציוס ולזה תחומו צלילה: **(ה) יום אחד.** לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב צשאר המים שני שלישי רציעי. למה כתב אחד לפי שהיה

Na początku stwarzania przez Boga – *Targum Jeruzalmi* tłumaczy ten werset: *Bereszit bechochmata bara* „Na początku Bóg stworzył posługując się mądrością”.

Na początku stwarzania przez Boga – Słowo בראשית (*bereszit*) „na początku” może być złożone z dwóch wyrazów: בשביל ראשית *biszwil reszit* „[świat został stworzony] dla [rzeczy, które są nazywane] początkiem”, co oznacza, że Bóg powołał ten świat do istnienia dla rzeczy, które są tak podstawowe, że Tora nazywa je ראשית (*reszit*) „pierwsze” lub „początek”. Te rzeczy to Tora i Jisrael, gdyż świat został stworzony po to, aby Jisrael przyjął i wypełniał Torę. (Raszi)

Przez Boga (*Elohim*) – Nie jest powiedziane: „przez Boga (używając słowa Haszem – Czteroliterowego Imienia Boga)”, ponieważ początkowo Bóg planował stworzyć świat tylko z *midat hadin* (cechą Sprawiedliwości – związaną z Imieniem *Elohim*). Spozrzegł jednak, że świat nie może istnieć tylko w oparciu o sprawiedliwość i sąd, dlatego dał pierwszeństwo dla *midat harachamin* (cechy Miłosierdzia), z tego powodu czytamy (2:4): „gdy uczynił Bóg [miłosierdzia] Bóg [sprawiedliwości] ziemię i niebo”. (Raszi)

Bóg – Król Egiptu Ptolomeusz (305–285 p.n.e.) zebrał siedemdziesięciu dwóch mędrców, zamknął każdego w oddzielnym pomieszczeniu, bez wyjaśniania dlaczego. Przeszedł do każdego osobno i powiedział: „Przetłumacz mi Torę Moszego, waszego nauczyciela”. Bóg natchnął każdego z nich, tak że wszyscy oni mieli tę samą myśl i wszyscy przetłumaczyli jednakowo: „Bóg stworzył na początku”. (*Megila 9a*)

Stwarzania – Było to stworzenie „czegoś” z „niczego” (*jesz meajin*), stąd nie może tu być mowy o zjawisku czasu (*Sforno*). Bóg stworzył świat z *ajin*, z niczego. Dodatkowo, czasownik *bara* (stwarzać) odnosi się tylko do Boga, nigdy nie jest używany w stosunku do tworzenia czegoś przez ludzi.

Słowo *bara* może też mieć znaczenie „odciąć”, „ustanowić granicę”. Inteligentny człowiek zrozumie, do czego to się odnosi. (*Ibn Ezra*)

Na początku stwarzania przez Boga – בראשית ברא אלהים (*bereszit bara Elohim*), końcowe litery tych słów tworzą słowo אמת (*emet*) „prawda”.

Na początku stwarzania przez Boga nieba i ziemi – בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (*bereszit bara Elohim et haszamajim weet haarec*), pierwsze litery tego zdania dają wartość liczbową dwadzieścia dwa, jest to aluzja do tego, że przez dwadzieścia dwie litery Tory były stworzone wszystkie światy. (r. Kalonimus Kalman Halewi Epstein, *Sefer Maor Weszemesz*)

סוד – Sod – dosł. „tajemnica” – najgłębsze, mistyczne lub kabalistyczne znaczenie tekstu Tory.

Pierwszy rozdział Tory jest określany również jako *Maase Bereszit* – Dzieło Stworzenia i stanowi jeden z dwóch podstawowych tematów żydowskiego mistycyzmu. W tym rozdziale Imię Boga (*Elohim*) wymienione jest trzydzieści dwa razy. Bóg stworzył świat za pomocą trzydziestu dwóch Ścieżek Mądrości. (*Sefer Jecira*)

Pierwsze czterdzieści dwie litery Tory są ukrytym Imieniem Boga, za pomocą którego stworzył On świat. (*Chagiga 11b*, Rabenu Tam)

Przed wszystkim innym istniało nie zróżnicowane światło (wola), nazywane *Ein Sof* (Nieskończoność), nie istniała poza nim żadna pusta przestrzeń. Gdy Bóg zechciał stworzyć świat, wycofał się poprzez ograniczenie Siebie w centralnym skupieniu Swojego Światła (Woli). W ten sposób powołał do istnienia sferyczną nicłość, przestrzeń dla wszystkich przyszłych konceptualnych światów. Cały ten proces był niezbędny, aby mogły zaistnieć światy, które są skończone i ograniczone w przestrzeni. Wycofanie się Jego Woli było najbardziej pierwsze, dopiero wtedy stworzenie naszego świata stało się możliwe. Tora nazywa nicłość – *cur* „skałą”, a sferyczna nicłość jest „szczeliną w skale” (zob. *Szemat 33:22*: „postawię cię w szczelinie skały”) – i właśnie w niej wszystko było zawarte.

o Dziele Stworzenia byłaby znana nielicznym, jako tradycja od Moszego, który otrzymał ją na Synaju, razem z Torą Ustną. (Ramban)

Wyłącznym celem całej Pierwszej Księgi, która przedstawia genezę świata, ludzkości i ludu Jisraela, jest wprowadzenie Bożego Prawa, które zostało dane Jisraelowi. (r. Samson Rafael Hirsch)

רמז – Remez – znaczenie alegoryczne, powiązane czasem z gematrią (wartością liczbową liter).

„Potęgę swoich czynów oznajmił swojemu ludowi” (*Koach maasaw hijid leamo*) (*Psalm 111:6*). Którą potęgę? Słowo *jf* (*koach*) „potęga” ma wartość liczbową dwadzieścia osiem. Dokładnie tyle jest liter w pierwszym zdaniu Tory. (r. Sacha Pecaric na podstawie *Szefa Tal*)

Podobnie dwadzieścia osiem liter jest w zdaniu, które wprowadza Dziesięć Przykazań: „Powiedział Bóg wszystkie te słowa” (*Szemat 20:1*). (Baal Haturim)

Na początku – *Bereszit*, midrasz mówi, że Tora zaczyna się od litery *bet*, a nie od litery *alef*, ponieważ od *bet* zaczyna się też słowo *bracha* (błogosławieństwo), a od *alef* zaczyna się słowo *arira* (przekleństwo) (Baal Haturim). Litera *bet* ma wartość liczbową dwa, jest to odniesienie do stworzenia przez Boga dwóch światów: tego świata i Przyszłego Świata. Liczba dwa jest też aluzją do dwóch części, które składają się na Torę: do Tory Pisanej i Tory Ustnej. To uczy, że świat został stworzony przez zasługę tych, którzy studiują Torę. (Baal Haturim)

Litery słowa *בראשית* (*bereszit*) „na początku” mogą być odczytane w innych układach jako: *א' בתשרי* (*alef betiszri*) „pierwszy dzień miesiąca tiszri” – tego dnia był stworzony świat, [w Talmudzie toczy się dyskusja pomiędzy R. Eliezerem i R. Jehoszą nad tym, kiedy świat został stworzony, R. Eliezer mówi, że w miesiącu tiszri, a R. Jehosza mówi, że w miesiącu nisan] *ברא שתי* (*bara szte*) „stworzył dwie” – tj. Torę Ustną i Torę Pisaną, *בראת י"ש* (*barata jesz*) „stworzyłeś trzysta dziesięć” – Bóg stworzył trzysta dziesięć światów, jako nagrodę dla sprawiedliwych (*Ukcin 3:12; Sanhedrin 100a*). (Baal Haturim)

Słowo *בראשית* (*bereszit*) „na początku” ma wartość liczbową dziewięćset trzydzieści, tę samą wartość ma zdanie *בתורה יצר* (*baTora jacar*) „ukształtował przez Torę”. Tę samą wartość liczbową (913) ma wyrażenie *שש סדרים* (*sesz sedarim*) „sześć porządków” i jest to aluzja do sześciu porządków Miszny (czyli do Tory Ustnej). Tę samą wartość liczbową (913) ma zdanie *ישראל בחר בעמים* (*Jisrael bachar baamim*) „wybrał Jisraela wśród narodów”. Tę samą wartość liczbową (913) ma określenie *יצר תרי"ג יצר* (*tarjag jacar*) „ukształtował sześćset trzydzieści [przykazań]”. Bóg stworzył świat dla Jisraela, aby mogli oni przestrzegać sześciuset trzynastu przykazań. (Baal Haturim)

Słowo *בראשית* (*bereszit*) „na początku” jest akronimem zdania: *תהום ברא רקיע ארץ שמים ים* (*bara raki-a, eret, szamajim, jam, tehom*) „Stworzył sklepienie, ziemię, niebo, morze i otchłań”.

Słowo *בראשית* jest też akronimem zdania: *בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה* (*bariszona raa Elohim shejebkablu Jisrael Tora*) „Na początku zobaczył Bóg, że Jisrael przyjmie Torę”. (Baal Haturim)

Oznacza to „na początku czasu”, czas nie istniał przed tym wydarzeniem, był to więc pierwszy moment, który nie może być częścią czasu. (Sforno)

Każda hebrajska litera ma znaczenie. Duże *bet* na początku Tory oznacza „dom”. *Maase Bereszit* (Dzieło Stworzenia) ma 434 słowa. Tyle samo, ile wynosi wartość liczbowa słowa *delet* „drzwi”. Możemy powiedzieć, że *Maase Bereszit* jest drzwiami wejściowymi do domu Tory. (r. Sacha Pecaric)

דרש – Drasz – znaczenie wywnioskowane, związane z Talmudem, objaśniające słowa Tory poprzez aluzję i analogię.

Przed stworzeniem świata Bóg powołał w Swym zamyśle siedem pojęć, bez których świat nie mógłby istnieć: 1) Torę, 2) *teszuwę* (skruczę), 3) *Gan Eden* (Ogród Eden), 4) *Gehinom* (miejsce kary), 5) *Kise Hakawod* (Tron Chwały), 6) *Bet Hamikdasz* (Świątynię), 7) Imię Masziacha. (midrasz)

1:2 a Boska Obecność unosiła się – Tron Chwały jest zawieszony w powietrzu i unosi się ponad wodami przez „oddech ust” Świętego Jedynego i na Jego rozkaz; jak gołąb unoszący się nad swym gniazdem. (Raszi)

1:3 Bóg zechciał – Tłumaczone jest najczęściej jako: „Bóg powiedział”. Talmud odnosi się do Stworzenia jako do dziesięciu *maamarot*, „dziesięciu powiedzeń” (słowo inicjujące werseł 1:3 *wajomer* „powiedział” powtarza się dziesięciokrotnie w opisie stworzenia świata). Czego to uczy? Czy nie mógł być stworzony jednym powiedzeniem? [Mógł], jednak należało ukarać złoczyńców, którzy niszczą świat, stworzony dziesięcioma powiedzeniami i wynagrodzić sprawiedliwych, którzy ten świat, stworzony dziesięcioma powiedzeniami, podtrzymują. (*Pirke Awot* 5:1)

Trzeba stale pamiętać, że Tora nie jest podręcznikiem historii. Akt Stworzenia to głęboka tajemnica, jego opis należy pojmować metaforycznie, a nie dosłownie. I tak właśnie musi być rozumiane wyrażenie „Bóg powiedział” w pierwszym rozdziale *Bereszit* – jako „Bóg zechciał”. Tora używa tych słów, żeby szczególnie podkreślić, iż Bóg stwarzał świat bez żadnej fizycznej pracy. Tłumaczenie „zechciał” pojawia się w pierwszym przekładzie Tory na język arabski r. Saadii Gaona z X w. Bardzo znany hymn *Adon Olam* także zawiera werseł, odnoszący się do Dzieła Stworzenia jako do aktu woli: *leet nasa bechefco kol* – „W czasie, gdy z Jego woli powstało wszystko”.

W Talmudzie czytamy, że Tora mówi językiem człowieka – używa więc np. antropomorfizmów, które musimy umieć interpretować w ich duchowym sensie. Oddając w tłumaczeniu „powiedział” jako „zechciał” nie ignorujemy ani nie umniejszamy tego pierwszego znaczenia – przeciwnie, pragniemy podkreślić, że Boski Akt był jednym, jednorodnym i jednocześnie aktem woli, aktem mówienia i aktem tworzenia: Bóg stworzył, wypowiedział, wyartykułował świat – mową, która jest urzeczywistnionym aktem moralności. Akt Stworzenia można więc nazwać aktem lingwistycznym, lecz bardzo szczególnej, wyjątkowej natury. Naturą Dobrego jest obdarzanie dobrem, stworzenie świata było więc Jego wewnętrzną koniecznością. (r. Sacha Pecaric)

Jest napisane „Bóg zechciał [dosł. »powiedział«,] aby było światło [duchowe]. I było światło”. Bóg „przemówił” Mocą Swojego Imienia *Elohim*, a jest to cecha Sprawiedliwości, utworzył w ten sposób Swoje Światło. Dzięki temu „było światło”. To pozwoliło zaistnieć światłu, które mogło trwać i które było możliwe do przyjmowania przez stworzenia. (Baal Szem Tow, *Keter Szem Tow* 247)

1:4 Bóg wiedział, że światło jest dobre – Dosł. „widział”, w znaczeniu „postrzegal”. Czasownik *raa*, który oznacza „wiedzieć”, „spozstrzegać oczyma”, może być także użyty w metaforycznym sensie, na określenie percepcji intelektualnej: *raa* to „patrzeć i obserwować” za pomocą intelektu, „kontemplować” jakąś rzecz, rozumieć, „wiedzieć”. Tak właśnie należy go interpretować, kiedy odnosi się do Boga. (Rambam)

Tylko o świetle jest powiedziane bezpośrednio, że jest dobre. Metaforycznie światło reprezentuje iluminację całkowicie duchowej natury i nie powinno być rozumiane w sensie fizycznym. Gematria (wartość liczbowa) wyrazu *rut* (*or*) „światło” jest taka sama, jak słowa *zr* (*raz*) „tajemnica” (Lubawiczer Rebe). Słowo *or* „światło” pojawia się pięć razy: dwa razy w wersecie 1:3, dwa razy w 1:4 i raz w wersecie 1:5, jest to aluzja do pięciu ksiąg Tory, określanej jako światło. (Baal Haturim)

Bóg wiedział, że światło jest dobre i oddzielił Bóg – Bóg zobaczył, że złoczyńcy nie zasłużyli, aby móc się cieszyć tym światłem, dlatego oddzielił je od reszty wszechświata i odłożył dla sprawiedliwych w Przyszłym Świecie. (midrasz, Raszi) Bóg wezwał światło i ustalił dla niego obowiązki za dnia i wezwał ciemność i ustalił dla niej obowiązki nocą. (*Pesachim* 2a) Oddzielił przez nadanie im nazw. (Ibn Ezra)

1:5 I był wieczór – Słowo *erew* „wieczór” jest bliskie znaczeniowo słowu *choszech* „ciemność”. *Erew* pochodzi od rdzenia *araw* oznaczającego „mieszać”, ponieważ o tej porze kształty się zacierają. Ranek jest nazywany *boker* od rdzenia *bakar* „badać”, ponieważ wtedy można odróżnić kształty od siebie. (Ibn Ezra)

dzień jeden – Powinno być napisane: „dzień pierwszy”, tak, jak przy opisie innych dni. Dlaczego jest napisane *jom echad* (dzień jeden)? „Jeden” oznacza „dzień Jedynego”, gdyż Bóg był Sam Jeden w Swym świecie, anioły nie były stworzone aż do drugiego dnia. (Raszi)

Słowo *bara* „stworzyć” oznacza stworzenie *jesz meajin* – z niczego, rdzeń ten oznacza również „stworzyć pustą przestrzeń”, „stać na zewnątrz” [porównaj z łacińskim słowem *existere*, „wystąpić”, „stać na zewnątrz” – uwaga tłumacza], gdyż aby powołać do istnienia Stworzenie *jesz meajin*, Bóg przygotował pustą przestrzeń – *nikrat hacur* – która zawrze w sobie wszystkie przyszłe stworzenia. Bóg osiągnął to poprzez wycofanie Swojego Światła, zapewniając tym samym, że odtąd pozostanie ono skończone. Poprzez wycofanie w Swojej Istocie Nieskończonego Światła, Bóg uczynił krok, który był niezbędny dla Jego nieskończonej i nieograniczonej Istoty. W ten sposób zapoczątkował stwarzanie światów skończonych i ograniczonych – zarówno w przestrzeni, jak i w każdy inny sposób. *Reszit*, „początek”, został osiągnięty, co oznacza możliwości określania i umiejscawiania wszystkich tych różnych światów.

Początkowo wszystko było *Ein Sof* – Nieskończonością, zarówno koncept początku, jak i końca, nie został jeszcze zdefiniowany. Stąd *cimcum* – wycofanie, zawiera w sobie źródło wszelkich praw, zapewniając, że sprawiedliwość będzie obowiązywać we wszystkich stwarzanych światach. Ten wymuszony koncept prawa *Zohar* nazywa „światłem z ciemności” i podkreśla, że poprzez *Chesed* (Miłosierdzie) Bóg obdarza światy Swoim Światłem w sposób nieograniczony i nieskończony. Jego nieskończone Miłosierdzie uniemożliwiłoby więc istnienie ograniczonych i skończonych światów. Dlatego Bóg ograniczył i osłabił Światło, nadając mu granice i wymiary odpowiednie dla istnienia każdego ze światów. Koncept wycofania zawarty jest w Bożym Imieniu *Elohim*, które wyznacza atrybut prawodawstwa. Dlatego właśnie Imię to występuje w pierwszym wersecie Tory – „Na początku stwarzania przez *Elohim*”. Dokonując *reszit*, „początku”, Bóg powołał do istnienia punkt początkowy, gdyż w Nieskończonym Świecie nie było ani początku, ani końca. Czyniąc wyraźnym atrybut Sprawiedliwości (*Elohim*, zawierający w sobie aspekt wymiarowości, ograniczenia i wycofania) przygotował pustą przestrzeń niezbędną do ustanowienia wyższych i niższych wymiarów każdego ze światów.

Rozumując dalej możemy przyjąć, że początek stworzenia był *jesz meajin* tylko z naszego, jako bytów w tym świecie, punktu widzenia. Prawdą jest, że Bóg stworzył *ajin* z *jesz* – „nic z czegoś”, gdyż jest On prawdziwym i niezbędnym Bytem, podczas gdy wszystkie byty stworzone istnieją warunkowo. Byt stworzeń, porównany z Jego niezbędnym istnieniem, jest nieistnieniem. Wszystko to ukształtował, aby okazać Swoją Opatrzność i Miłosierdzie wobec stworzonych bytów, bezgranicznie niższych od Niego samego. (Malbim w oparciu o *Zohar* i r. Chajim Wital)

Koncept Wycofania i Ukrycia nazywany jest „Naczynia”, a Siła Życia nazywana jest „Światło”. Tak jak naczynie zawiera w sobie coś, Wycofanie stwarza pustą przestrzeń, by Światło i Siła Życia, mogły być przekazane [stworzeniom]. Te naczynia to litery alfabetu hebrajskiego. (*Tanja* 4, 79b)

„Bóg spojrział w Torę i stworzył świat” (*Zohar*). Myśl jest jak księga, tak jak człowiek może czytać to, co widzi w książce, może wyrazić w myślach to, czego pragnie. Baal Szem Tow dał takie wyjaśnienie zdania „Bóg spojrział w Torę i stworzył świat”: Tora pochodzi z Najwyższej Mądrości, dlatego, o ile możemy tak powiedzieć, Bóg „widział” w Swojej Myśli to, co chciał stworzyć i to stwarzał. (*Magid Dewaraw LeJaakow* 50)

Bóg określany jest jako „Nieskończony” (*Ein Sof*), a nie „Który Nie Ma Początku”. Gdyby był nazywany „Który Nie Ma Początku”, niemożliwe byłoby choćby zacząć mówić o Nim. Jednak poprzez dzieła Jego stworzenia jesteśmy w stanie wyobrazić sobie Jego Samego choć w minimalnym stopniu. To jest początek, który nie ma końca. (*Magid z Międzyrzecza, Imre Cadikim*)

Czteroliterowe Imię Boga wskazuje, że jest On poza czasem. Imię to tłumaczy się: „On był, jest i będzie” – a wszystko w jednym momencie. Bóg jest również poza przestrzenią, gdyż nieustannie podtrzymuje istnienie każdej jej postaci. (*Tanja, Szar Hajichud Weemuna*)

Przed Stworzeniem, Światło Boga było nieograniczone. Bóg chciał jednak objawić Swoją majestat, ponieważ nie ma Króla bez poddanych. Dlatego stworzył On człowieka, aby ten przyjął Jarzmo Królestwa Boga. Ale majestat Boga może być objawiony tylko przez Jego Emanacje. W rezultacie przez te Emanacje możemy dostrzegać przejawy Boga i możemy sobie uświadamiać, że jest Władca i Przywódca. Dlatego Bóg wycofał swoje nieskończone Światło, pozostawiając pustą przestrzeń. W tej właśnie przestrzeni stworzył wszystkie światy. To są Jego Emanacje. (r. Nachman, *Likute Moharan* 49)

Drugi dzień ⁶ Bóg zechciał, aby było sklepienie [niebieskie] pośrodku wód i aby oddzielało wodę od wody. ⁷ Uczynił Bóg sklepienie [niebieskie] i oddzielił wody, które są pod sklepieniem, od wód, które są ponad sklepieniem. I tak się stało. ⁸ Bóg nazwał sklepienie niebem. I był wieczór, i był poranek – drugi dzień.

Trzeci dzień ⁹ Bóg zechciał, aby zebrały się wody pod niebem w jedno miejsce i aby ukazał się łąd. I tak się stało. ¹⁰ Bóg nazwał suchy łąd ziemią, a zbiór wód nazwał morzami. I wiedział Bóg, że [to] jest dobre. ¹¹ Bóg zechciał, aby ziemia wydała roślinność: rośliny dające nasiona, drzewo owocujące, które wydaje owoc, w którym jest jego nasienie zgodnie z jego gatunkiem, na ziemi. I tak się stało. ¹² I ziemia wydała roślinność: rośliny dające nasiona zgodnie z ich gatunkiem i drzewo wydające owoc, w którym jest jego nasienie zgodnie z jego gatunkiem. I wiedział Bóg, że [to] jest dobre. ¹³ I był wieczór i był poranek – trzeci dzień.

Pardes Lauder

1:6 wodę od wody – Ponieważ jest rozdzielenie między wodami górnymi i sklepieniem niebieskim, tak jak jest między sklepieniem, a wodami na powierzchni ziemi. Stąd uczymy się, że górne wody utrzymują się tylko dzięki słowu Króla. (Raszi)

1:7 Drugiego dnia został stworzony *Gehinom*, jako kara dla grzeszników. Także pięć grup aniołów: *Airalim*, *Malachim*, *Ofanim*, *Serafim* i *Chaszmalim* (są jeszcze inne grupy aniołów, stworzonych piątego dnia) (midrasz). Dlaczego drugi dzień jest jedynym, którego Bóg nie określa jako „dobry”? Ponieważ tego dnia był stworzony *Gehinom*, a także dlatego, że Bóg musiał stworzyć *machloket* (rozdzielenie, niezgodę), więc nie chciał nazwać tego dnia „dobrym”. O ile bardziej my musimy się wystrzeżać niepotrzebnego *machloket*! Bóg nie nazwał wód dobrymi, gdyż posłużą one później do zniszczenia ludzkości podczas Potopu. (midrasz) Inne wyjaśnienie: ponieważ praca nad stwarzaniem wód nie została zakończona aż do trzeciego dnia. (Raszi)

1:8 Bóg nazwał sklepienie niebem – Słowo oznaczające niebo – *szamajim*, mówi o składnikach, z których zostało zrobione. Ogień – *esz* i woda – *majim*, połączone tworzą niebo: *szamajim*. Ogień reprezentuje *midat hadin* – cechę Sprawiedliwości. Woda jest symbolem cechy Miłosierdzia (*midat harachamim*). Niebo, które jest siedzibą Bożej chwały, zawiera w sobie obie te cechy. (midrasz)

1:9 aby ukazał się łąd – Ziemia stworzona została pierwszego dnia, lecz nie była ona ani widoczna, ani sucha aż do momentu, gdy zostało nakazane wodom, aby zebrały się w wyznaczonych im miejscach. (Raszbam)

1:10 ziemią – Słowo ארע (*erec*) pochodzi od rdzenia רע (*ruc*) „biec, spieszyć” albo od רצה (*raca*) „pragnąć”. Bóg rozpoczął od stworzenia jednej skały, a ona pospiesznie rozrastała się, aby wypełnić Jego pragnienie. (*Bereszit Raba*)

1:12 i drzewo wydające owoc – W tym samym dniu, w którym Bóg stworzył wszystkie rośliny, powołał też do istnienia roślinność w Ogrodzie Eden. Każde drzewo, które się tam znalazło, jest symbolem jakiejś siły duchowej. *Gan Eden* to pałac Haszem na ziemi. Dziś nikt nie wie, gdzie się on znajdował, gdyż Bóg ukrył go przed nami. To tutaj Bóg umieścił Adama, zanim ten zgrzeszył i tutaj ponownie wejść kiedyś ludzie sprawiedliwi. (midrasz)

ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רִקיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם
 ז לַמַּיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
 ח מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְחַיְכּוּ: וַיִּקְרָא
 ט אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְחַיֶּרֶב וַיְחַיֶּבֶקֶר יוֹם שֵׁנִי: פ
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד
 ס וַתֵּרָאֶה הַיַּבְשָׁה וַיְחַיְכּוּ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ
 טז וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר
 זז אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עַץ פְּרִי עֵשֶׂה
 חח פְּרִי לְמִינּוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוּבּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְחַיְכּוּ: וַתֹּוצֵא הָאָרֶץ
 טט דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעַץ עֵשֶׂה־פְרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבּוֹ
 י י לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְחַיֶּרֶב וַיְחַיֶּבֶקֶר יוֹם
 יא שְׁלֹשִׁי: פ

רשיי

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יְחַד בְּעוֹלָמוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שֵׁנִי כִּי מִכּוֹרֶשׁ בְּצִרְאֵשִׁית רַבָּה: (ו) יְהִי רִקיעַ. יְחַזֵּק הַרְקִיעַ שֶׁעַל פִּי שֶׁבְּרָאוֹ שְׁמַיִם בְּיוֹם רֵאשִׁון עַד־כֵּן לְחַיִּים הָיוּ וְקָרְשׁוּ בְּשֵׁנֵי מַגְעַרַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹמְרוֹ יְהִי רִקיעַ וְזֶה שֶׁחָמַר עַמּוּדֵי שְׁמַיִם יְרוּפְפוּ כֹּל יוֹם רֵאשִׁון וּבְשֵׁנֵי יְחַמְכוּ מַגְעַרְתוֹ בְּחֹדֶם שְׁמַשְׁתּוֹמֵם וְעוֹמֵד מַגְעַרַת הַמַּיִמִּים עֲלוּי: **בְּתוֹךְ הַמַּיִם.** בְּחֻמְלַע הַמַּיִם שֶׁיֵּשׁ הַפָּרֶשׁ בֵּין מַיִם הַעֲלִוּוּיִם לַרְקִיעַ כְּמוֹ בֵּין הַרְקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ הָאֵל לְמַדָּה שֶׁהִם תְּלוּיִם בְּמַחְמְרוֹ שֶׁל מַלְאָךְ: (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַרְקִיעַ. תִּקְוּוּ עַל עַמּוּדוֹ וְהִיא עֲשִׂיתָו כְּמוֹ וְעִשְׂתָּהּ אֶת לְפָרְזֵיהֶ: **מֵעַל לַרְקִיעַ.** עַל הַרְקִיעַ לֹא נִחְמַר אֲלָא מֵעַל לַרְקִיעַ לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִין בְּחַיִּיר. וּמִפְּנֵי מַה לֹּא נִחְמַר כִּי טוֹב בְּיוֹם שֵׁנִי לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמַר מְלַאכְתַּת הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי וְהָרִי הַתְּחִיל בְּבִשְׁנֵי וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמַר חַיִּיו בְּמִלּוּאוֹ וְטוֹבוֹ וּבְשְׁלִישִׁי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתַּת הַמַּיִם וְהַתְּחִיל וְנִגְמַר מְלַאכְתַּת חֲחֶרֶת כְּפֶל צוּ כִּי טוֹב שֵׁנִי פְּעַמִּים חֲחֶת לְגַמְרַת מְלַאכְתַּת הַשֵּׁנִי וְאַחַת לְגַמְרַת מְלַאכְתַּת הַיּוֹם: (ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם. שֶׁאֵל מַיִם אִשׁ וּמַיִם שֶׁעָרְבּוּ זֶה בְּזֶה וְעִשְׂהָ מִכֶּם שְׁמַיִם: (ט) מַיִם שְׁמַיִם. שֶׁסּ מַיִם אֲחֵר אִשׁ וּמַיִם: (ט) יְקוּוּ הַמַּיִם. הָיוּ שְׁטוּחִים עַל פְּנֵי כֹל הָאָרֶץ וְהַקּוֹס בְּאוֹקוּנוֹם הוּא הַיָּם הַגְּדוֹל שֶׁצָּבַל הַיַּמִּים: (י) קָרָא יַמִּים. וְהִלָּא יֵם אֶחָד הוּא אֲלָא חַיִּיו דּוּמָה טַעַם דָּג הַעוֹלָה מִן הַיָּם צִעֲפוּ לָדָג הַעוֹלָה מִן הַיָּם בְּחֻסְפָּמִיָּה: (יא) **סִדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב.** לֹא דְשָׂא לְשׁוֹן עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לְשׁוֹן דְּשָׂא וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לֹא־מֵר פִּעֲשִׂיב הָאָרֶץ שְׁמִינִי דְשָׁחִין מְחַלְקִין כֹּל אֶחָד לְעֵלְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב פְּלוּנִי וְחַיִּין לְשׁוֹן לְמַדְבָּר לֹא־מֵר דְּשָׂא פְּלוּנִי שֶׁלְשׁוֹן דְּשָׂא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בְּעֵשְׂבִים כִּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בְּדִשָּׁחִים: **סִדְשָׂא הָאָרֶץ.** תִּתְמַלֵּא וְתַחֲפֹצֶה לְבִישַׁת עֵשְׂבִים בְּלְשׁוֹן לְעַ"י נִקְרָא דְשָׂא חֲרִצִּי"י בְּלֶן בְּעַרְצוּבּוּיָא וְכֹל שֶׁרֶשׁ לְעֵלְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב: מִזְרִיעַ זֶרַע. שֶׁיַּגְדֵּל צוּ זֶרַע לְזֹרַע מִמֶּנּוּ בְּמַקּוֹם אֲחֵר: **עַץ פְּרִי.** שִׁיבִיהָ טַעַם הַעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי וְהִיא לֹא עִשְׂתָּהּ כֹּן אֲלָא וַתֹּוצֵא הָאָרֶץ וְגו' וְעַץ עוֹשֶׂה פְּרִי וְלֹא הַעֵץ פְּרִי לְפִיכָּךְ כְּשֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם עַל עוֹנוֹ וְנִקְדָּה גַם הִיא עַל עוֹנָה (ס"א חַיִּיו וְדוּר"ק) וְנִתְקַלְלָה: **אֲשֶׁר זֶרְעוּ צוּ.** הֵן גְּרַעֲיֵנִי כֹל פְּרִי שֶׁמֶכֶן חַיִּילֵן לֹא־מֵר כְּשֶׁנוֹטְעִין אוֹתוֹ: (יב) וַתֹּוצֵא הָאָרֶץ וְגו'. חֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִחְמַר לְמִינֵהוּ בְּדִשָּׁחִין בְּלוּיִוְהֵן שְׁמַעְנוּ שֶׁנִּלְטוּ חַיִּילָנוֹת עַל כֶּךָ וְנִשְׁאוּ כֹל וְחִמְרַת בְּעֵלְמֵן כְּדִמְסוֹרֶשׁ

Czwarty dzień ¹⁴ Bóg zechciał, aby były światła na sklepieniu nieba, żeby oddziaływały dzień od nocy i by były wyznacznikami świąt, dni i lat. ¹⁵ I aby stały się światłami na sklepieniu nieba, by oświetlać ziemię. I tak się stało. ¹⁶ I uczynił Bóg dwa ogromne światła – większe światło, aby rządziło dniem i mniejsze światło, aby rządziło nocą. I gwiazdy. ¹⁷ Umieścił je Bóg na sklepieniu nieba, aby oświetlały ziemię, ¹⁸ aby rządziły dniem i nocą i aby rozdzielały światło od ciemności. I wiedział Bóg, że [to] jest dobre. ¹⁹ I był wieczór, i był poranek – czwarty dzień.

Piąty dzień ²⁰ Bóg zechciał, aby woda zarośla się rojem żywych istot. I aby ptactwo latało nad ziemią pod sklepieniem nieba. ²¹ Stworzył Bóg olbrzymie zwierzęta morskie i wszelkie żywe istoty pełzające, którymi zarośliły się wody, zgodnie z ich gatunkiem, i wszelkie ptactwo skrzydlate zgodnie z jego gatunkiem. I wiedział Bóg, że [to] jest dobre. ²² Pobłogosławił je Bóg mówiąc: Bądźcie płodne i rozmnażajcie się, i napełnijcie

Pardes Lauder

1:14 aby były światła na sklepieniu nieba – Światła stworzone zostały pierwszego dnia, ale rozmieszczone czwartego. (Raszi) Stworzenia z pierwszych trzech dni oraz stworzenia z kolejnych trzech dni uzupełniają się wzajemnie. Światło zostało stworzone pierwszego dnia, a ciała niebieskie czwartego; morza i atmosfera powstały w drugim dniu, a zwierzęta morskie i ptaki w piątym; sucha ziemia i roślinność trzeciego dnia, a zaludnienie ziemi miało miejsce szóstego. (Gaon z Wilna)

1:16 dwa ogromne światła – Stworzone zostały dwa światła tej samej wielkości, ale księżyc został zmniejszony, gdyż narzekał: „Niemożliwe, aby dwóch królów nosiło jedną koronę”. (Raszi) Bóg jest Najmądrzejszym z mądrych, Jego atrybutami są: wielkość, siła, mądrość i chwała. Jednak ludzie nie uświadamiają sobie tego. Dlatego Bóg umieścił na niebie dwa ogromne obiekty, których światło, energia i życiodajna siła nie mogą nas nie zadziwić. Bóg, poprzez te ciała niebieskie, jasno wyraził swoje przesłanie: „Ktokolwiek jest w stanie stworzyć cokolwiek podobnego do słońca i księżyca, może się porównywać do Mnie!” Ciała niebieskie są darem od Boga dla ludzi. Nie nakazał On, aby świeciły tylko dla tych, którzy na to zasługują, a wstrzymywały swoje światło wobec niegodziwców; wszystkie ciała niebieskie obdarzają światłem i ciepłem zarówno sprawiedliwych, jak i złoczyńców. (midrasz)

1:21 olbrzymie zwierzęta morskie – Według agady jest to Lewiatan i jego samica. Bóg zabił samicę Lewiatana, zasolił i odłożył dla sprawiedliwych w przyszłości. Gdyby pozwolił rozmnażać się tej parze, mogłoby to zagrazić światu. (Raszi)

1:22 Pobłogosławił je Bóg – Dlaczego ryby i ptaki zostały pobłogosławione przez Boga? Bo stanowią pożywienie dla człowieka, który na nie poluje. Bóg pobłogosławił je, aby rozmnażały się obficie, aby nie zabrakło tych zwierząt, które są niezbędne dla człowieka. (midrasz)

יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בְּרַקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם
 טו וּבֵין הַלַּיְלָה וְהַיּוֹם לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: וְהַיּוֹ
 טז לְמְאֹרֹת בְּרַקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְחִי־כֵן: וַיַּעַשׂ
 אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל
 לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת
 יז הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרַקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
 יח עַל־הָאָרֶץ: וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין
 ט חֹשֶׁךְ: וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְחִי־עֶרֶב וַיְחִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: פ
 כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף
 כא עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רַקיעַ הַשָּׁמַיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים
 אֶת־הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר
 שָׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 כב כִּי־טוֹב: וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ

רשיי

צִחָגְדָה צִשְׁחִישֵׁת חוליון: (יד) יְהִי מְאֹרֹת וגו'. מיום ראשון נבראו וברציעי לֵוִי עליהם להפלות צִרְקִיעַ וכן כל תולדות שָׁמַיִם וְחָרָן נבראו מיום ראשון וכל אֶחָד וְאֶחָד נקבע זיוס שְׁנֵינָר עֲלֵיו הוא שְׁפִתּוֹ חַת הַשָּׁמַיִם לְרִצּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם וְחַת הַחָרָן לְרִצּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם: יְהִי מְאֹרֹת. חֶסֶר וַי"ו כְּתִיב עַל שְׂהוּא יוֹם מְאֹרֶה לְפֹל חֶסֶקְרָה צִתּוּקוֹת הוא שְׁשֵׁינּוּ צִרְצִיעֵי הַיּוֹם מִתְעַנִּים עַל חֶסֶקְרָה שְׁלֹחַ תּוֹפֹל צִתּוּקוֹת: לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. מִשְׁנֵינָר הָאֹר הַרְאֵשׁוֹן חָצֵל צִשְׁצֵעַת יְמֵי צִרְאִשִׁית שְׁמֵשׁוּ הָאֹר וְהַחֶשֶׁךְ הַרְאֵשׁוֹנִים יַחַד בֵּין צִיּוֹם וּבֵין צִלְלָה: וְהִיוּ לְאֹתוֹת. קִשְׁתּוֹמְאֹרוֹת לּוֹקִין סִימָן רַע הוא לְעוֹלָם שְׁנֵינָמֵר (וְרַמְיָה י') מְאֹחֹת הַשָּׁמַיִם חַל תַּחְתּוֹ צִשְׁשׁוֹתְקֶם לָזֶן הַקְדוֹשׁ צִרוֹף הוא חֵין חֶסֶם לְרִיבִין לְדָרוֹג מִן הַפּוֹרְעָנוֹת: וּלְמוֹעֲדִים. עַל שֶׁם הַקְּתִיד צִשְׁתִּידִים יִשְׁרָחַל לְהַנְטוֹת עַל הַמוֹעֲדוֹת וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלֵד הַלְצָנָה: וּלְיוֹמִים. שְׁמוֹשׁ הַחֶמֶךְ חֲזֵי יוֹם וְשְׁמוֹשׁ הַלְצָנָה חֲזֵי הַרִי יוֹם שְׁלֹם: וְשְׁנָיִם. לְסוֹף שְׁס"ה יְמִים (ס"א וְרַצִּיעַ יוֹם) יִגְמְרוּ מִהַלְכָן צִשְׁנִים עֶשֶׂר מְזֹלוֹת הַמְּשִׁרְתִים אֹתָם וְהוּא שְׁס"ה יוֹם וְרַצִּיעַ יוֹם) וְחֹזְרִים וּמִתְחִילִים פֶּעַם שְׁנֵינָה לְסִצֵּצַ צִגְלָגַל כְּמִהַלְכָן הַרְאֵשׁוֹן: (טו) וְהִיוּ לְמְאֹרֹת. עוֹד זֹאת יִשְׁמֵשׁוּ שְׁיֹאֲרֵיו לְעוֹלָם: (טז) הַמְּאֹרֹת הַגְּדוֹלִים. שְׁוִים נְבָרָאוּ וְנִתְמַעְטָה הַלְצָנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְחֶמֶרָה חֵי חֶסֶקְרָה לְשֵׁנֵי מַלְכִים שְׁיִשְׁתַּמְשׁוּ צִכְתָּר חֶחֶד: וְחַת הַכּוֹכָבִים. עַל גְּדֵי שְׁמַעַט חַת הַלְצָנָה הַרְצָה לְצִחִיָּה לְהַפִּים דְּעֵתָה: (כ) נֶפֶשׁ חַיָּה. שְׁיִחָה צֶה חַיּוֹת: שְׂרָן. כָּל דְּבַר חֵי שְׁחִינוּ גְבוּהַ מִן הַחָרָן קְרוּי שְׂרָן: צִעוֹף. כְּגוֹן צִצּוֹצִים צִשְׁקִלִים. כְּגוֹן נְמֹלִים וְחַפּוֹשִׁין וְחֹלְעִים. וּצִרְרִיוֹת כְּגוֹן חוֹלֵד וְעַכְצָר וְחֹמֶט וְכוּלָּא צִכָּם וְכָל הַדְּגָיִם: (כא) הַפְּטִינִים. דְּגָיִם גְּדוֹלִים שְׁצִים וּבְדַצְרֵי חֶגְדָּה הוא לְוִוְתָן וּבֵין זֹגוּ שְׁצִרְחָם זָכַר וְהַקְצָה וְכָרָג חַת הַקְּצָה וְנִמְלָחַה לְלָדִיקִים לְעִתִּיד לְצַחַשׁ יִפְרוּ וּיְרָצוּ לֹא יִתְקִים הַעוֹלָם צִפְנִיָּה: נֶפֶשׁ חַיָּה. נֶפֶשׁ שְׁיִשׁ צֶה חַיּוֹת: (כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם. לְפִי שְׁמַחְסָרִים אֹתָם וְלָדִין מִכֶּם וְאוֹכְלִין אֹתָם הַוִּיכְרוּ לְצִרְכָּה וְחַף חַיּוֹת הַוִּיכְרוּ לְצִרְכָּה חֶלָא מִפְּנֵי הַנְּחֵשׁ שְׁעִתִּיד לְקַלְלָה לְכַף לֹא צִרְכָּן שְׁלֹחַ יְהִיָּה הוא צִכְלָל: פְּרוּ. לְשׁוֹן פְּרִי כְּלוֹמֵר עֲשׂוּ פְרוֹת: וְרָצוּ. חֵם לֹא חֶמֶר חֶלָא פְרוּ הִיָּה חֶחֶד מוֹלִיד חֶחֶד וְלֹא יוֹתֵר וְצַח וְרָצוּ שְׁחֶחֶד מוֹלִיד הַרְצָה:

wody w morzach; a ptactwo niech się rozmnaża na ziemi. ²³ I był wieczór, i był poranek – piąty dzień.

Szósty
dzień

²⁴ Bóg zechciał, aby ziemia wydała żywe istoty zgodnie z ich gatunkami: bydło, zwierzęta ruszające się przy ziemi i dzikie zwierzęta zgodnie z ich gatunkami. I tak się stało. ²⁵ Uczynił Bóg dzikie zwierzęta według ich gatunków i bydło według jego gatunków, i wszystkie zwierzęta ruszające się przy ziemi według ich gatunków. I wiedział Bóg, że [to] jest dobre. ²⁶ I powiedział Bóg: Uczynimy człowieka według Naszej istoty [i] według Naszego umysłu. Będą panowali nad rybami morza i nad ptactwem niebieskim, i nad zwierzętami, i nad całą ziemią, nad każdym zwierzęciem poruszającym się przy ziemi. ²⁷ Stworzył Bóg człowieka według Swojej istoty. Według istoty Boga go stworzył. Stworzył ich jako mężczyznę i kobietę. ²⁸ Pobłogosławił ich Bóg i powiedział im Bóg: Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, i napełnijcie ziemię, posiadźcie ją i panujcie nad rybami morza i nad ptactwem niebieskim, i nad wszystkim co się porusza przy ziemi. ²⁹ I powiedział Bóg: Dałem wam wszelkie rośliny wydające nasienie, które są na powierzchni całej ziemi,

Stworzenie
człowieka

Pardes Lauder

1:24 **aby ziemia wydała** – Wszystkie zwierzęta zostały stworzone już pierwszego dnia, lecz były ukryte w ziemi, aż do momentu, gdy Bóg nakazał, „aby ziemia wydała żywe istoty”. (midrasz)
zwierzęta ruszające się przy ziemi – Występujące tu hebrajskie słowo *remes*, tłumaczone zwykle jako „plazy”, obejmuje zwierzęta, które, czy to z powodu małych rozmiarów (owady, ssaki), czy z powodu sposobu poruszania się (węże), w odróżnieniu od dużych ssaków wydają się pełzać po ziemi.

1:26 Człowiek został stworzony na samym końcu, gdyż Bóg zachował się jak dobry gospodarz, który najpierw przygotowuje stół, nakrywając go i zastawiając, a potem zaprasza do niego gościa. Gdy człowiek przecenia swą wartość i swoje znaczenie i gdy wpada w dumę, mówi mu się wtedy: „Nawet istnienie komara poprzedzało twe stworzenie!” Bóg nie pozwolił, aby Adam był obecny podczas stwarzania świata, żeby żaden *apikores* (odstępca) nie mówił potem: „Bóg miał pomocnika w stwarzaniu!” (midrasz)

Uczynimy człowieka – Słowa te uczą nas, że człowiek został stworzony z wielką rozwagą i mądrością. Bóg nie powiedział: „Niech ziemia wyda”, tak jak to miało miejsce przy stwarzaniu zwierząt. Człowiek został stworzony z najgłębszym zaangażowaniem Bożej Opatrzności i Mądrości (Abarbanel). Bóg powiedział do aniołów, które zostały stworzone drugiego dnia: „Uczynimy człowieka”. (*Targum Jonatan*)

człowieka – Słowo אדם (*adam*) „człowiek” jest akronimem słów מרה דם אפר דם (*efer, dam, mara*) „proch, krew, żółć”. (Baal Haturim)

według Naszej istoty – To, co jest u człowieka wspólne z Bogiem i aniołami, to zdolność myślenia i posiadanie wiedzy. (Raszi; *Bereszit Raba*)

Będą panowali nad rybami morza – Słowo ויירד (*wejirdu*) oznacza zarówno „rzządzenie”, jak i „upadanie”. Gdy człowiek jest tego wart, panuje nad zwierzętami domowymi i dzikimi. Jeśli nie – to staje się im podległy, a one nim rządzą. (Raszi)

1:27 **Stworzył Bóg** – Tak jak człowiek jest wyjątkowy, tak i sposób jego stworzenia był wyjątkowy. Do tej pory Bóg tworzył za pomocą wypowiedzeń, jednak człowieka stworzył przez własne działanie. (Raszi)

כג אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהַעֲוֹף יָרֵב בְּאֶרֶץ: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: פ

כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרֶמֶשׂ

כה וַחַיֵּת־וְאָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת־כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדַמוֹתֵנוּ וַיְרַדּוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה

כו וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא

כז אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹשׁוּהָ וּרְדוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם

כח וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשׂוֹת עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ

רשי

(כד) תולא הארץ. הוא שפרשתי שכלל נברא מיום ראשון ולא הולככו חלל להוויאס: נפש חיה. שיש צב חיות: ורמש. הם שרצים שחס גמורים ורומשים על הארץ ונרחים פאלו נגריים שאין הלוכין נפר כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמו"צריש: (כה) ויעש. תפנס בלציונס צחקוין וצקומתו: (כו) נעשה אדם. ענותנותו של הקדוש צרוך הוא למדנו מקאן לפי שהאדם הוא צדמות המלאכים ויתקנאו צו לפיך נמלך צבס וכבוא דן חת המלכים הוא נמלך צפמליח שלו שפן מנינו צחחאצ שאמר לו מיכה רחיתי חת ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו וכי יש זמין ושמאל לפניו חלל חלו מומינים לזכות וחלו משמאילים לחוצה. וכן צגוצת עירין פתגמח ומחמר קדישין שאלתח חף פאן צפמליח שלו נטל רשות חמר להם יש צעליונים צדמותי חס חין צדמותי צפחתינים הרי יש קנאה צמעשה צראשית: נעשה אדם. חף על פי שלא סייעוהו ציניחתו ויש מקום לאפיקורסים לרדות לא נמנע הכחוצ מללמד דרך חרץ ומדת ענוה שיהא הקדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן ואם פתב חעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר עם צית דינו חלל עם עצמו ותשובתו פתב צלדו ויצר חת האדם ולא פתב ויצראו: צללמנו. צדפוס שלנו: צדמותנו. להצין ולהשפיל: וירדו צדגת חים. יש צלשון היצח לשון רדוי ולשון ורידה זכה רודה צחיות וצצחמות לא זכה נעשה ירוד לקמיהם והחיה מושלת צו: (כו) ויצר חלבים חת האדם צללמו. צדפוס העשוי לו שכלל נברא צמחמר והוא נברא צידים שפחמר ופשת עלי פפקה נעשה צחיתם פמטצע העשויה על ידי רופים שקורין קוניי"ו וכן הוא אומר תתקפך פחומר חותם: צללס חלבים צר חותו. פרש לה שאותו כלס המתקן לו כלס דיוקן ויורו הוא: זכר ונקבה צר חתם. ולהלן הוא אומר ויחח חחת מללעויתיו וגו' צמדרש חגדה שצראו שני פלופים צריה ראשונה וחחר כך חלקם. ופשוטו של מקרה פאן הודיעך שצצראו שנייהם צששי ולא פרש לה פינד צרינתו ופרש לה צמקום חחר: (כח) וכבשה. חסר וי"ו ללמדך שהצזר כובש חת הנתצה שלא תבא יחאית ועוד ללמדך

1:27 Stworzył ich jako mężczyznę i kobietę – Bóg stworzył człowieka o dwóch twarzach, jednej męskiej, drugiej kobiecej; później jednak rozdzielił go. (Raszi; midrasz) Mimo że wszystkie istoty żywe zostały stworzone w formie męskiej i żeńskiej, tylko w przypadku ludzi jest podkreślane, że oboje zostali stworzeni według istoty Boga. (r. Samson Rafael Hirsch)

1:28 Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, i napelnijcie ziemię, posiadźcie ją – פרו (peru) „bądźcie płodni” – odnosi się do małżeństwa; רבו (urewu) „rozmnażajcie się” – do rodziny; מלאו (milu) „napelnijcie ziemię” – do społeczności; וכבשה (wechiuszuha) „posiadźcie ją” – do nabywania własności. (r. Samson Rafael Hirsch)

1:29 Dałem wam – Bóg zezwolił ludziom i innym żywym istotom spożywać wszelkie zioła i owoce drzew. W tym czasie spożywanie mięsa było zakazane. Zostało ono dopuszczone dopiero po Potopie. (Ibn Ezra)

1:31 jest bardzo dobre – Tora mówi, że Stworzenie jako całość było nie tylko dobre, ale „bardzo dobre”. Rzecz może być dobra, kiedy jest oddzielona od innych, ale już nie wówczas, kiedy jest połączona z innymi rzeczami. Jednak dzieła Boga są dobre same w sobie i są też dobre, gdy występują razem z innymi. (Gaon z Wilna) Poszczególne części Stworzenia są nawet lepsze w połączeniach z innymi niż wtedy, gdy występują same (*Meszech Chochma*). Nawet jeśli wydaje się, że niektóre rzeczy – takie jak cierpienie, śmierć, pokusy są złe, to jednak możemy uważać je za takie tylko wtedy, gdy są rozpatrywane osobno. Ale gdy patrzy się na nie jako na część większej całości, mogą być odebrane jako dobre, a nawet bardzo dobre. Gdybyśmy tylko mogli zobaczyć, choćby przez ułamek sekundy, jak Bóg zarządza splotem wydarzeń, natychmiast zgodzilibyśmy się z tym zdaniem. (r. Samson Rafael Hirsch)

ten szósty dzień – Słowo szósty poprzedzone jest rodzajnikiem określonym *ha*, „ten”. Wartość liczbową litery *he* ה, która tutaj jest rodzajnikiem określonym, wynosi pięć. Bóg zastrzegł, że stworzenie powstanie pod warunkiem, że Jisrael przyjmie na siebie pięć ksiąg Tory. Inne wytłumaczenie: wszystko, co zostało stworzone, trwało w stanie zawieszenia aż „tego szóstego dnia”, który jest szóstym dniem miesiąca siwan, wyznaczonym od samego początku Stworzenia na dzień dania Tory. (Raszi) Pod sam koniec szóstego dnia, w erew Szabat (piątek po południu), przed ukończeniem Stworzenia, Bóg stworzył możliwość zaistnienia przyszłych cudów: 1) *pi haarec*, usta ziemi – Bóg stworzył ziemię zdolną się otworzyć i pochłonąć zbuntowanego Koracha i jego współników; 2) *pi habeer*, usta studni – cudowną studnię Miriam; 3) *pi haaton* – usta osłicy Bilaama; 4) *keset* – tęczę, która stanie się znakiem przymierza między Bogiem a ludźmi; 5) *man* – mannę, będącą pożywieniem Żydów na pustyni; 6) *mate* – łaskę Moszego; 7) *szamir* – małego robaka, który miał zdolność rozbijania najtwardszej skały; król Szlomo używał go do cięcia kamienia potrzebnego do budowy *Bet Hamikdasz* (Świątyni); 8) *ketaw* – pismo, kształt liter alfabetu hebrajskiego, który zawiera kedusę (świętość); 9) *michtaw* – pierwsze narzędzie, które służyło do wyrzycia liter w kamieniu; 10) *luchot* – tablice przykazań. (midrasz)

ten szósty dzień – Werset 1:31 kończy się słowami *jom haszisi*, a następujący po nim werset 2:1 zaczyna się słowami *wajechulu haszamajim*. Pierwsze litery tych słów יום הששי ויכלו השמים tworzą niewymawialne Czteroliterowe Imię Boga. (Baal Haturim)

2

2:1 Zostały ukończone – Midrasz odnosi wyraz ויכלו (*wajechulu*) „zostały ukończone” – do słów: כליון (*keljon*) „tęsknota” i כלי (*keli*) „naczynie”. Zarówno niebo, ziemia, jak i Sam Bóg tęsknili za nadejściem Szabatu, który napelniałby świat świętością (*Cror Hamor*). Cały wszechświat został stworzony po to, aby służyć Bogu, a stwarzanie zostało ukończone wraz z nadejściem Szabatu. (*Sefat Emet*)

wszystkie ich możliwości – Po pierwszych sześciu dniach nic więcej nie było już stwarzane. Od tego momentu zaczęły działać prawa natury. (r. Sacha Pecaric)

2:2 Ukończył... i zaprzestał... wszelkich swoich czynności – Pierwsze słowo sugeruje, że praca Boga została ukończona i rzeczywiście tak było – nic nowego nie zostało już stworzone po pierwszych sześciu dniach. Jednak wyraz „zaprzestał” sugeruje, że praca została przerwana, odroczone, lecz nie ukończona. Uczy to, że mimo iż zawsze jest jeszcze coś do zrobienia, człowiek powinien się powstrzymać i odpuścić od wszelkiej swojej twórczej pracy, gdy nadchodzi Szabat. (Gaon z Wilna) Czego brakowało światu pod

1:27 Stworzył Bóg człowieka według Swojej istoty – Niektórzy utrzymują, że hebrajskie słowo *celem* należy rozumieć jako oznaczające kształt i postać rzeczy; takie wyjaśnienie prowadzi ludzi do wiary w cielesność [Boskiej Istoty]. Myślą oni bowiem, że ze słów „Uczyńmy człowieka, według Naszej *celem*” wynika, iż Bóg ma formę istoty ludzkiej, to znaczy, że ma On kształt i postać, a zatem, że jest cielesny. Bronią zawzięcie tego stanowiska i myślą, że jeśli odrzucilibyśmy ten pogląd, to *eo ipso* zarzucilibyśmy Biblii nieprawdziwość. I więcej nawet: że jeśli nie wyobrażalibyśmy sobie Boga jako posiadającego ciało mające twarz i kończyny, podobne do wyglądu ich ciała, to w ten sposób odrzucilibyśmy samo istnienie Boga. Jedyną różnicą, jaką gotowi są uznać, jest to, że przewyższa On wszystkich innych w wielkości i chwale, i że Jego substancja nie składa się z mięsa i krwi. Tak daleko sięga ich koncepcja wielkości i chwały Boga. Jednak bezcielesność Boskiej Istoty i Jej jedyność jest istotnym sensem tego świata – nie może bowiem istnieć jedność bez bezcielesności.

Twierdząc, że w języku hebrajskim słowem, które oznacza formę w zwykłym sensie (tzn. jako postać i kształt), jest słowo *toar*. Dlatego znajdujemy w tekście: „A Josef był pięknej postawy (*toar*) i miał piękny wygląd” (*Bereszit* 39:6); „Jaki jest jego wygląd (*toar*)” (*I Szmuel* 28:14); „Ich wygląd (*toar*) był taki jak dzieci króla” (*Szoftim* 8:18). Odnosi się to także do form wytworzonych ludzkimi rękami, tak jak napisano: „Wyznacza jego kształt linią, wyznacza jego kształt cyrklem” (*Izajasz* 44:13). Termin ten nie odnosi się do Boga. Z drugiej strony, termin *celem* oznacza specyficzną formę, to jest taką, która konstituuje istotę rzeczy, bez której ta rzecz nie byłaby tym, czym jest; istotę tej rzeczy, za sprawą której jest ona tym właśnie szczególnym bytem. W człowieku taką „formą” są te elementy, które dają mu ludzką percepcję; w odniesieniu do tej właśnie intelektualnej percepcji termin *celem* użyty został w zdaniu: „Według *celem* Boga go stworzył” (*Bereszit* 1:27). Jestem także zdania, że powodem, dla którego ten właśnie termin został użyty w odniesieniu do bożków, jest okoliczność, iż oddaje się im cześć przez wzgląd na jakąś ideę, którą one reprezentują, a nie przez wzgląd na ich postać czy kształt. Z tego samego powodu termin ten został użyty w wyrażeniu: „Sporządźcie podobizny waszych wrzodów” (*I Szmuel* 6:5), jako że głównym celem miało tu być usunięcie ran spowodowanych przez wrzody, a nie zmiana ich kształtów. Trzeba jednak przyznać, że termin *celem* używany jest w tych dwóch przypadkach, to jest w przypadku „podobizn wrzodów” i w przypadku „bożków”, także na oznaczenie zewnętrznych kształtów; termin *celem* jest zatem albo hybrydą, albo terminem mieszanym, który oznacza zarówno specyficzną formę, jak i zewnętrzny kształt, podobnie jak właściwości odnoszące się do wymiaru i do kształtu ciał materialnych. W zdaniu: „Uczyńmy człowieka, według Naszej *celem*” (*Bereszit* 1:26) oznacza on „specyficzną formę” człowieka, to jest jego intelektualną percepcję i nie odnosi się do jego „postaci” ani do jego „kształtu”. Tak oto pokazaliśmy różnicę pomiędzy *celem* i *toar*, a także wyjaśniliśmy znaczenie terminu *celem*.

Rzeczownik *demut* pochodzi od czasownika *dama* – „być podobnym, być takim jak” Termin ten również oznacza zgodność odnoszącą się do jakiejś abstrakcyjnej relacji: porównaj z „Jestem podobny do pelikana na pustyni” (*Tehilim* 102:7); autor porównując sam siebie do pelikana, nie myśli o jego skrzydłach i piórach, lecz raczej o jego smutku. „Żadne drzewo w ogrodzie Boga nie było podobne do niego w jego piękności” (*Jehezkiel* 31:8) – porównanie to odnosi się do idei piękności. „Mają jad podobny do jadu węża” (*Tehilim* 58:5), „Podobny jest do lwa” (*Tehilim* 17:12) – wskazane w tych zdaniach podobieństwo nie odnosi się do postaci i kształtu, ale do jakiejś abstrakcyjnej idei. W ten sam sposób użyte zostało w określeniu „na podobieństwo tronu” (*Jehezkiel* 1:26); uczyniono to porównanie przez wzgląd na wspaniałość i chwałę, a nie kwadratową formę, szerokość czy też długość nóg; to samo wyjaśnienie odnosi się także do wyrażenia „na podobieństwo *chajot*” („żywych istot”, *Jehezkiel* 1:13).

Człowieka wyróżnia to, iż posiada on coś, czego nie ma żadne inne stworzenie na tej ziemi, mianowicie zdolność intelektualnej percepcji. Posługując się nią, nie używa on swoich zmysłów, nie rusza ręką ani nogą, a percepcja ta może przypominać – choć to podobieństwo jest pozorne, a nie rzeczywiste – Bożą percepcję, nie wymagającą żadnych cielesnych organów. Z tego właśnie względu, to jest ze względu na Boski intelekt, w który wyposażony został człowiek, powiedziano, że został on stworzony na kształt i podobieństwo Wszechmogącego, co jest jak najbardziej odległe od przypuszczenia, że Najwyższa Istota mogłaby być cielesna, wyposażona w jakąś materialną formę. (Rambam, *More newuchim*, rozdział I)

i każde drzewo, na którym jest owoc wydający nasienie – [to] będzie dla was pożywieniem.³⁰ Dla wszelkich zwierząt ziemi, dla wszelkiego ptactwa niebieskiego, dla wszelkich zwierząt ruszających się przy ziemi, w których jest żyjąca dusza, każda wyrastająca roślina stanie się pożywieniem.³¹ I wiedział Bóg, że wszystko, co zrobił, jest bardzo dobre. I był wieczór, i był poranek – ten szósty dzień.

2

Szabat

¹ I zostały ukończone niebo i ziemia i wszystkie ich możliwości.
² Ukończył Bóg na siódmy dzień Swoje czynności, które wykonywał. I zaprzestał w siódmym dniu wszelkich Swoich czynności, które wykonywał.³ Pobłogosławił Bóg siódmy dzień i uświęcił go. Bo w nim zaprzestał wszelkich Swoich czynności, które Bóg stworzył do wykonania.⁴ To jest historia nieba i ziemi, gdy były stwarzane, w dniu, gdy uczynił Bóg ziemię i niebo.⁵ Żaden krzew polny jeszcze nie istniał

Drugi
czytający

Pardes Lauder

koniec szóstego dnia? *Menucha* – odpoczynku. Nadszedł Szabat, nadeszła z nim i *menucha*; praca została wypełniona i zakończona. (Raszi)

Ukończył Bóg na siódmy dzień – Tanaita Raw Szimon mówił: „Człowiek, który nie zna dokładnie swojego czasu i swoich chwil, musi dodawać z codziennego do świętego [tzn. przedłużać Szabat, dodając do niego trochę czasu z dni powszednich, przed i po Szabacie]. Jednak Święty Jedyny (Niech Będzie Błogosławiony!), który zna Swój czas i Swoje chwile, wszedł w siódmy dzień dokładnie w momencie, gdy się zaczął. Dlatego mogłoby się wydawać, że ukończył pracę Stworzenia dopiero w Szabat”. (Raszi)

2:3 Pobłogosławił... i uświęcił go – Bóg „pobłogosławił” Szabat licznymi dobrodziejstwami. Podczas Szabatu ciało otrzymuje błogosławieństwo odnowienia sił fizycznych a dusza pomnożenia i odnowienia zdolności intelektualnych. „Uświęcił” go tym, że nie ma być wykonywana żadna praca w trakcie Szabatu. (Ibn Ezra) Werset ten odnosi się do przyszłości. „Pobłogosławił” Szabat manną, gdyż szóstego dnia spadała podwójna ilość manny; „uświęcił” go tym, że w Szabat manna nie spadała w ogóle. (Raszi) „Pobłogosławił” Szabat – nawet złoczyńcy w *Gehinom* mają w tym dniu zapewnione zawieszenie wykonywania kar. (midrasz)

2:4 gdy były stwarzane – Litery tego wyrazu בהבראם (*behibaram*), ustawione w innej kolejności, mogą być odczytane באברהם (*baawraham*) co oznacza, że Bóg stworzył świat „dla Awrahama” (midrasz), ponieważ był on wzorem dobroci, która jest jednym z filarów świata (*Zohar*). W wyrazie באברהם litera ה jest mniejsza niż reszta liter. Symbolizuje to, że do imienia Awram została dodana litera ה, tworząc imię Awraham. (r. Avie Gold)

2:5 Bóg nie spuszczał deszczu na ziemię i nie było człowieka, żeby uprawiał ziemię – Nie było nikogo, kto by docenił wartość deszczu. Gdy pojawił się Adam, uświadomił sobie, że deszcz jest nieodzowny; modlił się o niego i Bóg spuścił deszcz na ziemię, i rozkwitła wszelka roślinność. (Raszi)

Bóg – Haszem (Czteroliterowe Święte Imię) wyraża cechę Miłosierdzia, a także zawiera w sobie wyrazy *haja howe jihje*, On był On jest On będzie. Imię *Elohim*, Bóg, oznacza, że jest On Władcą i Sędzią wszystkiego. Zwykle znaczenie (*pszat*) złożenia tych dwóch imion oznacza: „Haszem, który jest *Elohim*”. (Raszi) Zob. także: Przedmowa tłumaczy, str. VII.

וְאֶת-כָּל-הָעֵץ אֲשֶׁר-בּוֹ פְּרִיעַץ זָרַע זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ׃
 וְלִכְל-חַיֵּית הָאָרֶץ וְלִכְל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל | רוּמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר-בּוֹ נִפֵּשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֵרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְחִי-כֵן׃ וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד וַיְהִי-עֶרֶב
 וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי׃ פ

ב וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צַבָּאָם׃ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי
 וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר-בְּרָא אֱלֹהִים
 לַעֲשׂוֹת׃ פ

אֱלֹהִים תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה
 אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם׃ וְכָל | שְׂיַח הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ
 שני
 ה' זעירא
 ה

רשי

הַבְּרִיאָה שֶׁדְּרָכּוּ לְכַזּוֹת מְנוּחָה עַל פְּרִיָּה וּרְצִיָּה וְלֹא הַחֲשֵׁה: (כט) לָכֵן יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ וְלִכְל חַיֵּית הָאָרֶץ. הַשּׁוֹב לָכֵן
 צְהֻמוֹת וְחַיֵּית מְלַאכְל וְלֹא הַרְשָׂה לְאֹדֵם וְלֹא-שָׁפוּ לְהַמִּית צְרִיָּה וְלִלְכּוֹל צֶשֶׁר חָדָּךְ כֵּן יִרַק עֹשֶׂב וְאִכְלוּ יַחַד כָּלֵם
 וּכְשֶׁצָּחַו צָנִי נַח הַסִּיר לְהֵן צֶשֶׁר שֶׁנֶּחְמַר כֵּן רִמֵּשׁ חָשֵׁר הוּא חַי וְגו' כִּיִּרַק עֹשֶׂב שֶׁהַפְּרִי לְאֹדֵם הַרְחָשׁוֹן נִתְפִּי
 לָכֵם חַת כֵּל: (לא) יוֹם הַשְּׁשִׁי. הוֹסִיף ה' צֶשֶׁשִׁי צְהֻמַּר מֵעֵשֶׂה צְרִאִשִׁית לוֹמַר שֶׁהַתְּנִיב עִמְמָם עַל מִנַּת שִׁיקְצֵלוּ
 עֲלֵיהֶם יִשְׁרָחַל חֲמַשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה. דְּצַר אַחַר יוֹם הַשְּׁשִׁי כָּלֵם תְּלוּם וְעוֹמְדִים עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי הוּא שְׁשִׁי צְסוּן
 (ס"א) שֶׁצִּיּוֹם ו' צְסוּן שֶׁקָּצְלוּ יִשְׁרָחַל הַתּוֹרָה נִתְחַזְקוּ כֵּן יִזְרִית צְרִאִשִׁית וְנֶחְשָׁב כְּאִלּוּ נִצְרָח הַעוֹלָם עִמָּה וְזָכוּ
 יוֹם הַשְּׁשִׁי צְה"א שְׁאוֹתוֹ יוֹם ו' צְסוּן) הַמוֹקֵן לְמִתָּן תּוֹרָה: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים צִיּוֹם הַשְּׁשִׁי. רְצִי שֶׁמֵּעוֹן אֹמַר
 צֶשֶׁר וְדָם שְׁחִינוּ יוֹדַע עִפְיוֹ וּרְנִיעוֹ לְרִיךְ לְהוֹסִיף מַחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ הַקְּדוֹשׁ צְרוּךְ הוּא שִׁיזְדַּע עִפְיוֹ וּרְנִיעוֹ נִכְנַם
 צוּ כַחוֹט הַשְּׁעֵרָה וְנִרְחָה כְּאִלּוּ כֵּל צוּ צִיּוֹם. דְּצַר חַח מַה הִיב הַעוֹלָם חֶסֶר מִנוּחָה צָחַת שְׁצַח צָחַת מִנוּחָה
 כְּלִתָּה וְנִגְמַרְהַ הַמְּלַאכָּה: (ג) וַיְבָרֶךְ וַיְקַדֵּשׁ. צְרָכוּ צְמֵן שֶׁכֵּל יְמוֹת הַשְּׁצוּעַ יָרַד לָכֵם עִמָּר לְגִלְגַּלַּת וּצֶשֶׁשִׁי לָחַס
 מִשְׁנֵה וְקִדְשׁוּ צְמֵן שֶׁלֹּא יָרַד כֵּלֵל צֶשֶׁצַח וְהַמְּקָרָח כְּחוֹב עַל הַעֲתִיד: חָשֵׁר צְרָח אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. הַמְּלַאכָּה שֶׁהִיָּתָה
 רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת צֶשֶׁצַח כְּפֵל וְעֵשָׂה צֶשֶׁשִׁי כְּמוֹ שֶׁמְפּוֹרָשׁ צְרִאִשִׁית רְצִי: (ד) חָלָה. הַחֲמוּרִים לְמַעְלָה: תּוֹלְדוֹת
 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ צְהֻמַּרְחַס צִיּוֹם עֲשׂוֹת ה'. לְמִדָּךְ שֶׁכָּלֵם נִצְרָחוּ צְרִאִשׁוֹן. דְּצַר אַחַר צְהֻמַּרְחַס צְה' צְרָחַס שֶׁנֶּחְמַר
 צִיָּה ה' לֹר עוֹלָמִים צֶשֶׁנִי אֹחִיוֹת הֵלְלוּ שֶׁל הַשֵּׁם יִרַ שְׁנֵי עוֹלָמִים וְלְמִדָּךְ כְּאִן שֶׁהַעוֹלָם הַזֶּה נִצְרָח צְה"א
 (ס"א) רִמָּז כְּמוֹ שֶׁה"א פְּתוּחָה לְמַטָּה כֵּךְ הַעוֹלָם פְּתוּחַ לְשָׁצִים צְהֻמַּרְחָה וְעוֹלָם הַצָּח נִצְרָח צִיּוֹ"ד לוֹמַר
 שֶׁצִּדִּיקִים שֶׁצָּחֹתוּ זְמַן מוֹעֲטִים כְּמוֹ י' שֶׁהִיא תְּנִיבָה צְהֻמַּרְחָה רִמָּז שִׁינְרָדוּ הַרְשָׁעִים לְמַטָּה לְרָחוֹת שְׁחַת כְּה"א
 זָחַת שֶׁסְּחוּמָה מִכֵּל לְדִדָּהּ וּפְתוּחָה לְמַטָּה לְרָדָת דְּרָךְ שֵׁם: (ה) טָרֵם יִהְיֶה צְרִאִשׁוֹן. כֵּן טָרֵם שֶׁצְמַקְרָח לְשׁוֹן עַד
 לֹא הוּא וְחִינוּ לְשׁוֹן קוֹדֵם וְחִינוּ נִפְעַל לוֹמַר הַטְּרִים כְּפִשֵׁר יֹאמַר הַקְּדִים וְחָה מוֹכִיחַ וְעוֹד אַחַר כִּי טָרֵם תִּירְחֹן
 עֲדוֹן לֹא תִרְחֹן וְחָף זֶה תִּפְרַשׁ עֲדוֹן לֹא הִיב צְרִאִשׁוֹן שֶׁנֶּחְמַרְהַ צְרִיחַת הַעוֹלָם צֶשֶׁשִׁי קוֹדֵם שֶׁנִּצְרָח חָדֵם וְכֵן
 עֹשֶׂב הַשָּׂדֶה עֲדוֹן לֹא לְמַח וְגו' שֶׁכְּחוֹב וְתוֹלָא הָאָרֶץ לֹא יִלְאוּ חָלָה עַל פְּתַח סַרְקַע עִמְדוֹ עַד יוֹם ו' וְלִמָּה כִּי לֹא
 הַמְּטִיר וְחִי טַעֲמָח לֹא הַמְּטִיר לְפִי שֶׁאֹדֵם חִין לְעִבּוֹד חַת הַחֲדָמָה וְחִין מִפִּיר צְטוּצְתָן שֶׁל גְּשָׁמִים וּכְשֶׁצָּח חָדֵם